

Jóan Pauli Joensen:

Tvøráfólk eiga at vera errin

— av teimum virkisfýsnu vinnulívsmönnum, keypmönnum, reiðarum og skiparum, sum lögdu stóðið undir ikki bert Tvøroyri, men stóran part av Føroyum, og tey eiga at vera ikki minni errin av teimum arbeiðsfólkum og fiskimönnum, sum ikki bert bóru byrðarnar, men sum eisini høvdu oddafólk við sjálvsáliti og dirvi til at seta krøv, og skapa sær og sínum eitt rimiligt livsfrælsi, sum er av størsta týðningi í tí samfelag, sum vit liva í dag.

M.a. hetta segði Jóan Pauli Joensen, fólkalívsfrøðingur í roðu síni á fólkafundinum á Tvøroyri seinasta leygardag.

Hann segði:

Kæru fundarfólk.

Leita vit í huganum 150 ár aftur í tíðina so var á hesum stað einki uttan hagi, men myndugleikarnir avgjördu at fyrsti úthandilin hjá einahandlinum skuldi leggjast á Tvøroyri, sum varð hildið at liggja væl fyrri í mun til hinar bygd-irnar, og her vóru eisini góð havnalíkindi.

Í 1836 var farið undir at byggja hús til handilin. Umframt krambúðina, á hvørs trappu eg nú standi, varð bygd gestastova til fólk, sum komu til handils til gongu ella við báti, og eisini vórðu bygd sethús til faktorin og til krambakallarnar. Tey finga eisini trøð at velja.

Hetta var byrjanin til ein leikpall, ið skuldi koma at verða karmur um ein tann mest áhugaverda samfelagsleik, ið furdur er fram í føroyskari søgu. Hetta er ikki ein provinsíell komedia, men ein leikur á alheims stigi. Á Tvøroyri siggja vit nakað av tí sama sum hendi aðra-

staðni í heiminum har idn- aðarkollveltingin fór fram. Tað er ikki av ongum at vit á Tvøroyri finna borg- arar og verðismenn, samstundis sum tað eisini er her at arbeiðsmenn og arbeiðskvinnur fáa álít á sær sjálvum og krevja sitt í samfelagnum.

Tvøroyri vaks lítið ella einki tey fyrstu 20 árin, men við frihandlinum kom vend í. Sum øllum kunnugt keypti T. F. Thomsen handilshúsin hjá einahandlinum og fór at handla á Tvøroyri. Eitt av eyðkennunum fyrri ta fyrstu frihandilstíðina var, at tað vóru útlendingar sum keyptu ognirnar hjá einahandlinum. Helst hava føroyingar ikki átt tann neyðuga peningin at keypa ognir fyrri ella tann neyðuga kunnleikan og hugin til handilsvirksemi.

Óg kortini, longu tvey ár eftir at frihandilin var settur á stovn, fór Jóhan Mortensen undir at handla á Tvøroyri. Hann hevði fingið sær handils-

kunnleika við einahandilin í Klaksvík og hevði eisini starvast við handilin hjá Jørgen Beck & Sonner. Figgjarliga hjálp fekk hann frá skyldfólki sínum í Øravík.

Hetta vóru teir fyrstu matadorarnir á Tvøroyri.

Tá frihandilin kom varð tikið ímóti fiski í næstan øllum bygdum í Føroyum. Á Tvøroyri hevur rávoru- tilgongdin helst verið ov litil, tí Thomsen mátti í 1863 útvega sær loyvi til at taka ímóti fiski frá het- lendskum skipum, sum tá í hóptali fiskaðu undir Føroyum.

Tann stóri og knappligi vøksturin í hesi ungu bygd kom ikki fyrr enn sluppfiskiskapurin av ál- vara fór at taka seg fram í 1890-unum.

Vøksturin í skipaflota- num var ógligur frá 1890- unum til fyrstu tíðina av 20. öld. Aðrenn tað vóru sluppinnar fyrri tað mesta keyptar av fiskimönnum og skiparum fyrri upp- spardan pening. Lán bar næstan ikki til at fáa. Keypmennirnir finga kort- ini rættiliga skjótt eyguni upp fyrri hesum nýggja møguleikanum, og teir fóru av álvara at keypa skip. Tvøroyri gekk á odda, og skjótt gekk um- leið helvtin av tí føroyska skipaflotanum út av Trongisvágssfirði. Nú er tað, at leikurin av álvara verður áhugaverdur.

Tað er ikki longur tann gamla føroyska mentanin við bjargasøgum, kapp- velting og huldufólkum og trøllum sum einsamall skapar fólkinu, men ein stórri áhugi fyrri pengum, ílogum, kapping og einum meira ítøkiligum muni á

høgum og lágum.

Tey sum komu at ganga á odda í nýggja samfelagnum vóru keyp- menn og reiðarar. Tey høvdu vald á og mögu- leika at stýra tí peningi sum kom til landið. Pen- ing, sum teir vóru í handli sínum og upp á fisk, sum teir seldu í út- londunum. Eisini hevði tað stóran týðning, at fólk ta fyrstu tíðina settu pen- ing inn hjá teimum. Seinni kom so tað, at fólk ikki finga løn og avrokning út- goldna, men mestsum alt fór á kontrabók, bæði inn- tøkur og tað sum fólk keyptu fyrri, og ofta var torført at vita hvar ein fleyt. Harumframt lótu fiskimenn eisini arbeiðs- megi sína til reiðaran uppá kreditið í gott hált ár, tí sjálvst um teir mynstraðu tíðliga um várið, so kom avrokningin ikki fyrr enn tí jóla. Ikki fyrr enn í 1935 var avgjört, at fiski- mennirnir skuldu fáa 50 kr. í forskot um mánaðin. Tí var tað eisini sera rimiligt, at verkafólk eisini slapp at keypa upp á borg hjá keypmanninum.

Tað var vinningurin av vanliga handilsvirksemi- num og tann ókti likvidi- teturin, sum keypmenni- nir útvegaðu sær við ein- um óbeinleis láni frá ar- beidshólki og fiskimön- num, sum gav teimum figgjarligan møguleika at keypa skip og økja virk- semið í hesum barn- dómssøgum hjá føroyska vinnulívinum. Hetta vóru einki bert vilkorin á Tvø- royri, men í Føroyum í síni heild.

Keypmennirnir høvdu í tí samfelag, sum tá var, ikki annan møguleika, tí aðrir figgjarleguleikar vóru ikki til. Tíðirnar vóru soleiðis tá. Keyppaðurin fekk ikki pening fyrr enn fiskurin var seldur, og sum kunnugt vóru solu- viðurskiptini sera primi- tiv, hvør seldi fyrri seg og einki er at ivast í, at teir føroysku keypmennirnir sjálvir hava verið smár finnur í einum størri leiki. Tibetur, hjá føroyingum var klippfiskurin, sum fleiri ferðir var tillataður gullmedaljur, fyrsta floks.

Kortini veldst alt um eyguni, sum siggja. Var Tvøroyri heimurin allur, so var munurin stórur á leikpartinum hjá arbeiðs- gevarum og arbeiðsfólki og fiskimönnum.

Skótarnir settu sín dóm á hátíðarhaldið

Keypmennirnir stóðu á odda fyrri vinnulívinum á Tvøroyri. Eitt vinnulív sum dróg nógv fólk til sín frá øllum Føroyum. Her komu fiskimennirnir norð- aneftir um várarnar at rigga skipini til, og skjótt komu eisini allar fiska- genturnar í fiskahúsinu, her var liv og virksemi. Her hittust mannfólk og konufólk frá øllum Føroy- um. Eitt yðjandi fólkalív, sum eisini er lýst í bókunum hjá fleiri av okkara frægu rithevundum.

Tvøroyri hevði sínar líkar í grannalondunum í 1920-unum. Hvør kennir ikki donsku sjónvarpsrøð- ina Matador, mundi ikki farrin av tí sama vera á finna á Tvøroyri. Odda- fólkini bóru seg at sum oddafólk, gingu í klæðum, sum hóskaðu til teirra stóðu í samfelagnum. Tað sást og skuldi siggjast, hvar tey hoyrdu til —

eingin ivi um tað. Tey áttu klubban, búðu í prýðiligum húsum við vøkrum og vælhildnum urtagorðum. Tey høvdu ein atburð og ein livsstil, sum í hvussu so er í eygu- num á fólki flest, gjördu tey til verðismenn og dollarprinsessur, sum onkur hevur sagt. Hjá teimum kom onkuntið kongur inn á gólvið og champagnepropparnir smeltu og edla drúan perlaði í gløsum, sum Ed- vard Mitens tekur til.

Hesi fólk høvdu smag, stil og dugdu at bera seg at og seta seg í respekt, tey kendu til verðina utt- anfyri Føroyar, ikki bert frá sluppdekk, men frá eini togkupe og cafeum. Tey vóru generos. Eitt dømi er kirkjan, sum keypmenn her á staðnum guld meginpartin av. Mær er sagt frá at frúur- nar skipaðu fyrri jólatræs-

Hildubjørn Brattalið, formaður í fyrrreikingsnevndini